

МИСЛЕЊЕ
НА „ТРАНСПАРЕНТНОСТ МАКЕДОНИЈА“
кон Предлог-законот за приватно обезбедување
изработено од проф д-р Гордан Калајчиев
(декември 2012)

Приватно обезбедување или параполиција?

Со предложениот закон за приватно обезбедување МВР наводно сака да воспостави ред и европски стандарди во оваа сè позначајна сфера. За жал, во изработката на Предлог-законот, Министерството за внатрешни работи (МВР) како заинтересирани страни ги препозна само приватните агенции за обезбедување и државните органи, а не и невладините организации за заштита на човековите права и правните експерти кои се бават со оваа област (во што не спаѓаат од Владата ангажираните експерти кои учествуваат во обуките и испитите за лиценци на приватните обезбедувачи, кои со тоа се наоѓаат во состојба на судир на интереси), иако со предлог-законскиот текст на агенциите за обезбедување им се даваат овластувања за користење на најсериозните полициски овластувања.¹

Предлагачот, МВР, со леснотија поаѓа од тоа дека овие агенции треба да имаат **полициски овластувања** со аргументација дека „овластувањата на работниците за обезбедување по своите специфики се доближуваат до оние на полициските службеници“, па „се наметнала потребата за примена на изедначен пристап при креирањето на одредени законски решенија“!² Секој разумен човек ќе знае дека не е нормално приватни обезбедувачи да добијат исти овластувања со полицијата, која има поинаков мандат и легитимитет како обезбедувач на јавен сервис задолжена за одржување на јавниот ред и мир и борбата со криминалот и којашто, согласно ваквите комплексни задачи, е подложна на посебна обука и контрола.³

¹ Освен тоа, како и другите закони од областа на полицијата и човековите права (Закон за полиција, ЗВР, Закон за следење на комуникации, Закон за правда за детето), Предлогот на Закон за приватно обезбедување беше објавен на веб сајтот на Министерството за внатрешни работи и на Единствениот електронски регистар на прописи на сред летните одмори - во периодот од 01.08.2012 година до 11.08.2012 година!

² Види: Извештај за консултации со засегнати страни во постапката за изготвување на Законот за приватно обезбедување, стр. 3, и Иницијална проценка на влијание на регулативата за Предлог на Закон за приватно обезбедување (www.mvr.gov.mk)

³ Предлогот на Законот не дава насоки со кои се знаења покрај ракување со огнено оружје треба да се оспособат обезбедувачите (кои сега полагаат казнено право и криминалистика, но не и кривична постапка, полициски овластувања или човекови права!).

Проблеми од аспект на законитоста и човековите права има кај речиси сите предвидени овластувања. Прво, дури и полицијата повеќето од овластувањата може да ги употреби само при постоење на основи на сомневање кои укажуваат на прекршок или кривично дело, а не и превентивно или како ќе најде за потребно. Така, запирањето, легитимирањето и утврдувањето на идентитетот и прегледите на граѓаните ниту полицијата не може да го практикува без посебен основ на сомневање за престап. Според чл. 45 и чл. 49 од Предлогот, „работникот за обезбедување е овластен да врши **проверка на идентитет** на лица при влез во имотот што го обезбедува“. Ова овластување е логично само по однос на приватни простори или имот што се обезбедува и кои не се достапни до пошироката јавност, но ова треба да може да го прават само со согласност на лицето и каде прегледот од разумни безбедносни причини е услов за влегувањето на имотот, а не и како право односно овластување на обезбедувањето да легитимира граѓани.

Сличен проблем со овој вид на третирање на имот или простор имаме и со **забраната на влез и неовластено снимање** од чл. 51 од Предлог-законот, според кој „работник за обезбедување нема да дозволи влез на неповикано лице и ќе забрани неовластено снимање или внесување на средства и опрема за таа намена во имотот што го обезбедува“, кое овластување е оправдано само ако се работи за приватен имот од типот на дом, дворно место во состав на домот и слични објекти и простори или имот односно објекти што според посебни прописи се од посебен безбедносен режим (аеродроми, индустриски постројки и сл.). Сè додека определени услови или правила се разумни и се применуваат на фер начин кон секого, без дискриминација (на пример, забранет влез со моторни возила, оружје, пес и сл.), приватното обезбедување може да ги применува. Од друга страна, сè додека граѓаните ги почитуваат ваквите разумни правила на приватните сопственици и го почитуваат законот, обезбедувањето не може да ги задева.⁴

Истата логика важи и за овластувањето на приватното обезбедување да врши **преглед на лица, предмети, возила** и багаж (чл. 53) при влез или излез од имотот што го обезбедува. Прегледот може да се врши заради пронаоѓање на предмети кои може да се користат заради уништување или оштетување на имотот, односно предизвикување опасност по животот на лицето што работникот го обезбедува, со таа разлика што полицијата треба да има разумни сомневања за ваквите овластувања! Покрај ова, прегледот приватните обезбедувачи би требало да може да го извршат само со согласност на лицето, било изречна, било премолчна, ако тоа е услов за влез во определен објект. Одбивањето на прегледот може да предизвика два вида последици, што зависи од тоа дали лицето влегува во обезбедуваниот простор или излегува од него. Кога лицето излегува од просторот и одбива да биде прегледано, покоректно би било да се повика полициски службеник, доколку лицето одбива да биде прегледано, а постои

⁴ <http://www.securityandyou.ca/files/GuardsPowers.html>

основано сомневање дека сторило некаков престап како кражба, разбојништво или сл. Кога лицето влегува во обезбедуваниот простор и одбива да биде прегледано, обезбедувањето може само да не му дозволи да влезе, но само кај простори или објекти каде однапред е пропишан посебен режим на забрана на носење оружје или сл. заради општа безбедност, како на пример на спортски натпревари, рок-концерти и сл.⁵

Предлогот на Законот е особено лекомислен кај примената на **средствата за присилба** и лесно допушта користење на цел арсенал: **физичка сила; гумена палка;**⁶ **средства за врзување на лица; хемиски средства (спреј); огнено оружје и дресирано куче** (чл. 54-56). Сите овие средства за присилба (вклучително и огнено оружје и дресирани кучиња без заштитна корпа) ќе може да се применуваат ако кога работникот за обезбедување не може на друг начин да одбие непосреден (Кривичниот законик бара „истовремен“) противправен напад насочен не само кон неговиот или животот на лицата кои ги обезбедува, туку и за напад насочен кон уништување, оштетување или отуѓување на ИМОТОТ што го обезбедува! Средствата за присилба може да се употребат ако целта на постапувањето не може да биде остварена на друг начин. Ваквите овластувања одат дури и подалеку од полициските овластувања или од она што врз основ на одредбите за нужна одбрана и крајна нужда ги има секој друг граѓанин согласно чл. 9 и 10 од КЗ на РМ,⁷ кои инсистираат на неопходност и крајна нужда!⁸

Во законот мора да биде појасно нагласено дека службениците за приватно обезбедување мора да ги преземат сè за да избегнат користење на огнено оружје. Користењето на огнено оружје може да биде легитимно само ако тоа е апсолутно неопходно заради самоодбрана од неспорен и истовремен противправен напад што го загрозува животот на обезбедувачите или на лицето што се заштитува, но не и за каква било заштита на имот.

Законот не упатува на решение ни за контроверзната примена на одредбата на чл. 8 од КЗ за делата од мало значење, според која не е кривично дело она дело што, иако содржи обележја на кривично дело, претставува дело од мало значење поради отсуството или незначителноста

⁵ Наведениов процес не е пропишан со законска норма. Види: И. Наѓ, Приватното обезбедување во Југоисточна Европа, Докторска дисертација, Правен факултет, Скопје, 2010, стр.123.

⁶ Гумената палка (пендрек) не е вообичаено средство кое го користи приватно обезбедување и се среќава многу ретко, на пример, во Молдавија..

⁷ Види: В. Камбовски, Кривично право, Општ дел, Култура, Скопје, 2004.

⁸ Во крајна линија, за разлика од обичните луѓе, овие треба да се посебно обучени и имаат доброволно преземено определен професионален ризик, па нема зошто да бидат заштитени повеќе од другите. Според законот обезбедувачите кои треба да се професионалци не мора да знаат посебни боречки вештини, па ако некој што е посилен од нив или знае боречки вештини, можат да го застрелаат со огнено оружје (чл. 55 ст. 2), нема зафркавање!

на штетните последици и нискиот степен на кривична одговорност на сторителот.

Најголемото „изненадување“ предлагачот го чува за крајот: така, за пречекорувањата и злоупотребите во примената на овластувањата припадниците и сопствениците на приватното обезбедување според предлогот **ќе одговараат прекршочно**, и тоа со парични казни, односно глоби, во износ од 900-1.000 евра (чл. 76). За разлика од нив, за пречекорување на овластувањата полициски службеник треба да одговара кривично (на пример, за кривично дело Мачење или друга форма на нехуман или деградирачки третман или казнување, според чл. 142 од КЗ на РМ), Малтретирање во вршење на служба (чл. 143 од КЗ), Присилба (чл. 139 од КЗ), Противзаконито вршење претрес (чл. 146 од КЗ), Противправно лишување од слобода (чл. 140 од КЗ) и сл.

За разлика од полициските службеници каде секое користење на средство за присилба го контролираат претпоставените старешини и секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди, како и јавниот обвинител (особено во сите случаи кога е користено огнено оружје), и кои одговараат и дисциплински и кривично, приватните обезбедувачи **ќе** бидат без каква било ефикасна контрола! Државата мора да обезбеди надворешен механизам за **ефикасна контрола** врз приватното обезбедување, нешто што засега не успева и со користење на јавната и на државната безбедност во МВР.⁹

Предлогот не кажува ни кој ќе одговара за штетата сторена од приватното обезбедување, како што државата/МВР одговара за **штетата** предизвикана од полициските службеници; би било логично ова да биде покриено од некој фонд на Комората за приватно обезбедување, со посебно осигурување или од некои други дефинирани извори на средства.

Нема зошто, како што предвидува овој предлог на законски текст, припадниците на приватно обезбедување да бидат на начелно располагање на МВР, па овластени службени лица од Министерството да може да им даваат задолжителни наредби (чл. 47).

⁹ Види: International Code of Conduct for Private Security Service Providers достапно на http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede150311audcodeofconduct/sede150311audcodeofconduct_en.pdf